

Van VVijn.

Het XVIII. Capittel.

O Wijn, o machtigh naz ! o vvijngaerts soete vruchten !
 Ghy doet de bleecke sorgh en alle droefheyt vluchten,
 Ghy laeght de vreesse wrech, en geeft eenblooden man
 Dat hy oock voor een Prins vrymoedigh spreken kan:
 Hy schijnt hem vet te zijn, schoon dat hy bijster schrael is,
 Hy beelst hem rijkdom in al is hy maer een kalis,
 Hy pocht op syn beleyt, en niemant syns gelyck,
 Een hooft vol soete most dat is een Koningh-rjck.
 Indien een jonge vrou u krachten komt te swaken,
 Ghy sulc haer gulle jeught, haer lusten gaende maken,
 En alse boven maet haer met u vocht begiet,
 Sy kent haer eygen man, haer echten boeder niet.
 Ghy kont door u ve hulp een dommen geest verlichten,
 Ghy kont een traegh verstant een versjen leeren dichten,
 Ghy maeckt dat menigh vorst syn hoogen staet vergeet,
 En als het hem betaemt syn plichten niet en vreet.
 Maer ghy noch even-vvel, gelyck vvy konnen mercken,
 En pleeght niet over al op eenen voet te vvercken:
 Hier vvort een defigh man door u gelyck een schaep,
 En daer een hoogh gemoet gelyck een rechten aep:
 En sooje noch een reys voor hem vvilt laten tappen,
 Hy sal in korter stont gelyck een exter klappen:
 En soo ghy vorder gaet, een mensck die vvort een svuijn;
 Siet daer, o soete jeught, de krachten van de vvijn.

DE Wijn is beter ende bequamer dranck, dan
 het water. Want al ist, dat het selfde den dorst

toe vvel verslaet als de Wijn: indien men nochtans op de gesontheyt vvel vvil letten, soo sal men de Wijn verre boven het water houdé. Want de Wijn en is niet alleen de Nature aengenamer: maer het teren, ende versenden van het voedsel vvert daer door meer geholpen, en vvert daerom van *Hippocrates* ὄχημα τροφῆς *vehiculum alimenti* genoemd.

Van den aert ende nature van den Wijn zyn de autheuren van verscheyden ghevoelen. Sy staen wel allegader toe, dat hy vvarm is: maer of hy warm ende vochtigh, ofte warm ende droogh is, daer in verschelen sy. Wy sullen de redenen van beyde syde, om kortheys vville, overslaen, ende alleen voor-stellen, 'tgene ons dunckt met de waerheyt over een te komen, ende wy houden het met de gene, die van opinie zijn dat de Wijn kracht heeft om te verwarmen ende te verdroogen. Ende indiehder niet anders en vvas, dat sulcx betoonde, ende dat de Wijn veel vande nature van't vier hadde, dit alleen soude genoegh wesen, dat de geest, die daer uyt ghetrocken wert (ende waer van de Wijn alle syn cracht heeft) en de fijnste Brandewijnen die meest van die geest hebben, seer lichtelijck branden. Van wegen desen geest, ende de brandige, heete ende drooge nature, wert de Wijn dickwils veel jaren goet gehouden. Maer het selfde bewijst oock ghenoegh, 't gene hy doen can. In vvonden ende svveringen wert de Wijn bequamelijck gebruyckt, ende insonderheyt den geest ofte brandewijn, die de selve schoon hout, ende van alle vuyligheyt suyvert. Oock maeckt stercke ende milde Wijn dorst, helet den slaep, ende toont
oock

oock door andere wegen, soo als medicijne, soo als voedsel, syn verwarmende ende verdroogende kracht. Want hy en verdrooght niet, gelijk sommige meenen, als medicijne, ende vervochtigh als voedsel. Want hy heeft een nature, endetoot de selve krachten, 't sy dat hy als medicijne, 't sy dat hy als voedsel ghebruyckt wert: ende voor voedsel genomen, maeckt hy bloet, maer van synen aert, te vveten, vvarm ende droogh. Alsoo de Wijn, gelijk vvy hier voor geseyt hebben, is van die soorte van voedsel, het vvelck niet alleen het bloet en vermeerdt, maer oock syne hoedanigheyt eenigfins verandert. Want als hy ghedroncken vvert van yemant die gematight vā complexie is, soo maeckt hy syn bloet vvarm ende droogh: van een die selve vvarm en droogh is, soo vermeerdt hy die complexie: van een die cout ende vochtigh is, soo verandert hy alsulcke complexie.

De Wijn is dan een medicamenteus voedsel, vvarm ende droogh: den eenen in den eersten, den anderen in den tweeden, en sommige in den derden graed. Soo dat de Ouden, om dat hy niet met syne hoedanigheden het lichaem soude veranderen, de Wijn met vvater plegen te drincken, gelijk noch hedenfdaeghs in Vrancrijck en ander plaetsen ghebruyckelijck is, ende in Italien wert hy met water gheperst. Waer door insonderheyt syn droogende cracht ghebroken wert. Want al wert syn warmte oock wat verandert: soo en wijckt die soo veel niet voor de kou van 't vvater: maer de drooghte vvert lichtelijcker verandert, en tot matigheyt gebracht: soo dat gewaterde Wijn niet r'onrecht voor warm

ende vochtigh mach gehouden werden.

Al't gene dus verre gheleyt is, moet verstaen werden van rijpe Wijn. Want alle Wijn van wat aert ende nature hy zy, als hy maer rijp is, heeft kracht om te verwarmen ende te verdroogen: maer als hy onrijp is, ende meer na het verjuys, als nae de vvijn smaect, soo wijckt hy veel van de nature van den rechten vvijn.

Ondertusschen isser oock in 't verdroogen ende verwarmen van den rechten Wijn geen kleyn onderscheyt, niet alleen van wegen synen ouderdom, maer oock van wegen syn nature selve. Want den eenen vvijn is stercker, ende mach meer vvater verdragen, eer hy verandert, als den andere: en sulcke zyn oock meerder verwarmende en verdroogende.

Maer men telt seer veel verscheyde Wijnen, nae den smaect, reuck, koleur, dickigheyt ofte dunghigheyt, dat is in de gestaltenisse ende gansche stoffe van den vvijn, als oock na het Lant, daer hy wast, waer door wy van syn hoedanigheyt oordeelen.

Wat de smaect belanght, de rechte **Soete Wijn** voedt best, ende alsoo hy niet alleen de tongh ende mont, maer oock de maegh ende in-gewant aengenaem is, soo wert hy begeerlijck van haer ontfangen. Maer alsoo hy wat dickachtigh is, soo verstoppt hy, ende is derhalven de gene, die een verstoppte ofte verhitte lever ofte milt hebben, seer schadelijck: verweckt oock spanninge ende opblasinge in den buyck, ende verandert oock lichtelijck in gal. Maer is ghesont voor de Longe, ende versacht de raeuwigheyt van de keel: en en is niet te heet, noch en vlieght soo in't hooft niet, ofte en be-

beschadicht de senuwen niet. **Wrange Wijn** heeft onder alle vviynen de minste vvarmtē, blijft langh in den buyck, en en gaet niet haest door de aderen, noch en schiet niet ras door het vvater af. Soo dat hy goet is voor den buyck-loop: maer quaet voor de gebreken der borst ende longē. Want hy bout het op-spouwen tegen. Het is de beste wijn, soo veel de smaeck belanght, die tusschen beyden gaet, ende niet al te soet, noch al te wrangh en is.

Daer en is oock geen kleyn onderscheyt onder de vviynen van wegen den reuck. Want die een wijngien ende goeden reuck hebben verquicken de krachten, vermeerderen de geesten, verheugen het gemoet, ende verstercken alle de krachten van het Lichaem. Maer de vviynen die geen reuck en hebben, zyn slechter, ende en zyn tot volmaecktheyt van de vvel-rieckende wijnen niet gekomē. Waeromfe oock niet sulcken begeren van de maegh niet na haer genomen en werden, noch soo wel verteert, noch en geven oock soo goet voedsel niet, ofte soo goeden stoffe voor de geesten, noch en verstercken het herte soo veel niet, noch en verquickē soo niet het heele lichaem. Maer die eenē vreemdē smaeck hebben, het zy nae het vat, ofte verdervinge, ofte datter yet onder gemengt is, gelijk de gesolpherde, zyn allegader schadelijck.

Wt de koleur en kan men soo wel van de Wijn niet oordeelen, als uyt den reuck ende smaeck. Dan daer kan men oock wat uytraden. Want **Witte Wijn** verwarmt minder als de geelachtige: maer daer is noch onderscheyt in de vvitte. Sommige zyn wāterachtigh, ende zyn niet alleen wit, maer

G g 5

oock

oock dun. Dese en zyn niet sterck, trecken niet veel in't hooft, maken wel water, ende zyn de heete ende galachtige complexie bequaem. Nochtans werdender eenige onder de Witte vviynen ghevonden, die in dunnigheyt en klaarheyt het water soo gelijck zyn, dat men se met het oogh daer van naeuelijcx onderscheyden en kan, ende even-wel sterck, ende heel verwarmende zyn.

De Swarte / of Bruyn-roode Wijn is dick van ghestaltenis, is meestendeel roet, ende voedt meer dan eenige andere: maer maect dick en grof bloet, blijft langh in de maegh hangen, verstoep de lever ende milt, ende vervult het hooft met sware dampen. Hy is de ongesontste van alle vviynen, insonderheyt als hy door oudtheyt noch dicker gheworden is.

Wijnige of Vierige Wijn / dat is na den gelen of gulden treckende, is middelmatigh tusschen den Witten ende Swarten te rekenen. Die noch vvat bleycker is, ende na den Witten meer treckt, by de Latinen *Vinum fulvum* gheuoemt, gelijck de **Rijn-sche Wijn** / is de beste ende bequaemste, om het hert, ende alle de krachten te verstercken.

Rooode Wijn is gemeenlijck soo warm niet, insonderheyt den Bleek-rooden, maect goet bloet, ende en beswaert het hooft niet, is de mont ende de maegh aengenaem, die hy mede door syn t'samen-treckende cracht wat versterckt. Maer indien hy daer beneffens dick van gestaltenis is, soo en is hy de Lever ende Milt, om de verstoppingen die hy aldaer veroorsaect, niet seer bequaem.

Maer met dese koleuren gaet ghemeenlijck de ma-

mate van de gestaltenis. De Dunnigheyt is insonderheyt in den vvitten ende vvaterachtigen vvijn : daer-nae in den Wijnigen : de Dickigheyt in den swarten, ende rooden. Dick zyn oock de soete en wrange. Daer en is oock niet weynigh aen gelegē, dat men op de dunnigheyt ende dickigheyt van de vvijn lette. Want de dunne schieten haest door, ende zyn alderbequaemst, alffer haestige versterckinge van krachtē van nooden is, sy openen, doen sweeten, ende water maken, ende reynigen den loop des waters, dan geven den Lichame weynigh voedsels. Maer de dicke geven veel voedsels, dan blijven langer in de leden steken, ende verwarmen ende verdroogen de selve, ende veroorsaken dickwils veel verstoppingen.

Den ouderdom maeckt mede groote veranderingh onder de Wijnen. **De Most** is dick, ende windtachtigh, maeckt colijck, ende graveel, ende beler den water-loop : maer maeckt ghemeenlijck den buyck weeck, ende die dat niet en doet, is soo veel te erger : ende veroorsaect dickwils groote krimpsele in de darmen, ende root-melizoen, en diergelijcke gebreken. Het vvelck meest van Most komt, die uyt fuerachtighe ende warme druyven vloevt.

Nieuwe Wijn/ die noch wat van de mostachtige soetigheyt behouden heeft, en wert niet lichtelijck door het lichaem verdeelt, ende maeckt rommelingh in den buyck, de maegh, ende het gansche ingewant met winden vervullende.

Oude Wijn/ te vveten de gene die door ouderdom scherp ende sterck gheworden is, beschadighe
do

476 DEN SCHAT DER

de sentuwen , ende vervult de herffenen met vele dampen, ende verhit het lichaem.

De Wijn die in ouderdom tusschen beyde is, is tot alles de bequaemste. Want door den ouderdom openbaert de wijn syn warmte: de welcke weynigh kracht heeft in den nieuwen, meer in de gene die wat ouder is, meest in de gene die over het jaer is. Doch hier in valt mede veranderingh nae den aert ende nature van den vviijn. Want sommige zijn sterck ende vviijnigh, die seer verwarmen, seer goet zijn voor een koude maegh, de teringe helpende, ende de slijmachtige humeuren verdrijvende; dan sy klimmen wat in't hooft. Sommige zijn slapper, ende hare krachten zyn oock in alles minder. Sommige gaen tusschen beyden. Eenige mogen tegen't leggen; sommige werden terstont suer, ofte verschaelt.

Behalven alle dese verscheydenheyt der Wijnen, maectt het Landt daer de selve wassen, noch een groot onderscheyt. Hier te Lande is de Fransche de gemeenste; de Spaensche, de Malvasey, ende de Muscatell de sterckste: maer de Rijsche (die van den Professor *Baudius* voor den besten borger van Dordrecht plagh gherekent te werden) den liefelijcksten, soo van smaect, als van reuck.

De *Malvasen* komt uyt een Griecx eylant, tegenwoordigh *Candia* ende eertijts *Creta* genoemd, alwaer groote ketelē langs de zee-kant staen, daerfē in gesoden wert. Maer die niet verder als Italien engact, die wert niet ghesoden. Sy is tweederley, de eene soet, sulcx als eygentlijck *Malvasia* heet, ofte *Malvasia dolce*: de ander is rinsch, die niet gesoden en

en wert, sulcx als *Malvasia garba*, ofte *Liatico* ghe-
naemt is. Dese heb ick veel te Venetien, dan hier
noch noyt gesien. *Muscatel Wijn* wast mede in het
selfde eylant, ende op ander plaetsen. Die van
Frontignac in *Languedock*; heb ick op de plaets selve
ghedroncken, ende is den aengenaemsten dranck,
die men soude mogen wenschen, ende daer voor
oock door geheel Vrancrijck ende elders vermaert.
Van den oprechten heb ick hier maer eens gesien,
ende dat by de heere Iohan Bordels.

Wijn Tint / ofte **Wijn van Alicanten** komt
uyt den zee-kant van Spaengien, ende wast meest
in Catalonien, ende by Alicanten, ende van daer
wert hy hier te lande ghebracht; maer meer ghe-
bruyckt om den buyck-loop te stoppen, dan om
veel van te drincken: anders, als hy noch jongh
ende mostigh is, smaect hy seer soet, doch ont-
stelt de herffenen seer.

Dewijl dan soo grooten verscheydenheyt onder
de Wijnen gevonden wert, soo is lichtelijck te sien,
dat sy niet allegader even ghesont, noch allegader
een yegelijck niet even bequaem en zyn. Dan in't
gemeen is zyn dat de beste Wijnen, die van smaect
tusschē soetende vvrangh zyn, veel ruycken, klaer
ofte vvat naeden gelen trecken, niet te dun ofte te
dick, nochtans meer nae de dunnigheyt komende;
niet te sterck ofte te slap, niet te jongh ofte oock al
te oudt.

Alsoo de Wijn voor vele te sterck valt, soo is al
van ouden tijden in't gebruyck geweest, den selven
met vwater te mengen: ende den dullen God, ghe-
lijck *Plutarchus* spreeckt (*lib. an seni sit gerenda respu-*
bli-

blica) door den nuchterē ende soberen te bedwingen. Het welck den Wijn niet alleen liefelijcker en maect, ghelijck *Athenaus* betuyght 15. *Deipnos*. 5. maer oock veel gesonder, te weten, daer goet water is. Want gelijck *Hippocrates* in't boeck van d'oude Genees-konst betuyght, den ongemenghden ofte ongewaterden Wijn veel ghedroncken maect den mensche eenighsins slap, ende beneemt een groot deel van syn krachten. Het welck de Poët *Ovidius* oock te kennen wil geven met dese verskens:

Gelijck onmatigh spel ontrent de jonge vrouwen

Kan menigh ongemack, en vreemde qualen braven;

Soo haert ons oock de wijn, gedroncken sonder maet,

Versvackingh inde kracht, en menigh ander quaet.

Maer hierte Lande, daer wy niet wel versien en zyn van soo goet vvater, mogen wy dē vvijn liever ongewatert drincken, dan daer raeu water by doen- de onse Lichamē gichtigh ofte ten minsten rappigh ende schurft maken. Want de Rijnsche Wijnen vereyscht immers geen water omte verkoelen: en de Fransche hoe heer hy is, heeft soo veel water- achtigheyt ende slijmerigheyt, dat hy de menschen van Vrancrijck, al doen sy daer seer goet water by, al te lichtelijck volkrawagien maect. Voorts oock de heete Spaensche Wijnen werden wrangh ende onliefelijck als men daer vvater by doet: ende de Italiaensche vvel-rieckende Wijnen, als oock die sy *Vino Greco* ofte Griecxsche Wijnen noemen, die sijn van deelen zyn, worden onliefelijck van smaeck, alffer water by ghedaen is. Dan de stercke dicke

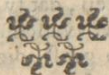
Wii-

vvijnen verdragen wel vvater, insonderheyt de Sici-
liaensche, die dan oock beter van smaeck worden,
dan sy sonder water zijn. Dit heb ick oock te *Mont-
pellier* hoogh in Vrancrijk gesien in onse ordinaris
tafel-vvijn, die ick noch d'ander studenten niet en
konden sonder water drincken, hoe-wel vvy sulcx
pooghden te doen; sonder dat even-vvel yemant
van allen eenigh schurft gevvaer vverde, door dat
het vvater heel suyver ende klaer vvas, ende de
vvijn sterck ende volkomen rijp.

Soo verre ist by de luyden hier te Lande van wijn
met vvater te drincken, dat sy selve het vvater, dat
de nature daer in doet vvassen, daer uyt trecken, en
drincken alleen den geest, die vvy ghemeenlijck
Wijnde Wijn noemē, vvaer mede menigh dronc-
kaert syn leven verkort. Insonderheyt de gene die
heer van complexie is, ofte met galachtige vochtig-
heyt overladen. Die hy noch meer ontsteect, en
verdrooght, ende de Lever, ghelijck men seyt, ver-
brant. Want hy is by-na vvarm tot in den vierden
graedt. Anders is hy seer bequaem in koude licha-
men, ende koude ghebreken. Want in sulcke ver-
quict ende vermeerderd hy de natuerlicke warmte,
versterckt alle de crachten des lichaems, ende doet
yemant die flaen is wederom tot syn selven komen.

Van sueren wijn wort **Edick**/ ofte **Wijn-azijn**
gemaect, die vercoelt en maect de maegh graeygh,
ende lust om te eten. Sulcx doet mede het sap van
onrijpe druyven, **Derjups** ghenoemt, maer en is
niet bequaem, alster eenige verstoppinge in de milt
ofte lever is. Dan geen van beyde wert tot dranck,
maer alleen tot sause gebruyct. Ick heb even-wel
ghe-

ghelesen in de Historie, die Anno 1632. van onse
Nederlantsche Oorlogen te Roomen ghemaect
is by *Famianus Strada*, in't achtste Boeck, dat de
vermaerde *Chiapin Vitelli*, zijnde boven maté swaer-
lijvigh, ende soo vet en dick van buyck, dat hy den
selven niet een swachtel om dē hals-most op-schor-
ten, ende daer verdriet, als in den oorlogh seer hin-
derlijck, in krijgende, hem gansch van de wijn hiel,
ende de rest van sijn leven niet als azijn en dronck:
vvaer door hy rancket werde, ende sijn lichaem 87
pont af-nam.

Van Bier.

Het XIX. Capittel.

Wle kander van het Bier den rechten aert beschrijven,
En of het dienstigh is voor alderhande lyven;
Derwijl het vvoort gekoockt nyt weelderhande graen,
En datter selsaem kruyt oock onder vvoort gedaen.
De vvaters even-selvs zyn niet van eenen krachten,
Het eene vvoort geput nyt ongesonde grachten,
Het ander nyt een beeck, of nyt een driftigh zant,
Het ander nyt een poel, of nyt een siltigh lant.
Ick sal dan, Hollants-volck, in vveynigh bier besluyten,
En op dit gansch beslagh een korten regel wyten;
Maect dat sgh wven dranck in dese palen hout,
Niet al te byster jongh, niet al te lydigh oudt.

Men